

Alexander von
HUMBOLDT
STIFTUNG

Някои проблеми с лематизацията на прилагателни и наречия при изготвянето на електронни средновековни гръцко-славянски речници-индекси

Международна конференция

„Кирило-Методиевото дело в научната и културната памет“

22-24 май, Кирило-Методиевския научен център при БАН, София

Иван П. Петров

Институт по балканистика с Център по тракология, БАН

Проект КП-06-Н50/2

„Словното богатство на Учительното евангелие на Константин Преславски: старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски речници индекси

Принципи на двуезичните индекси: към преводаческата еквивалентност

- лексикална еднозначност
 - множеството {лема} от изходния език се успоредява (=) със съответното множество {лема} в целевия език
 - подмножество {подлема} се отделя в случаите, когато
 - в превода подмножеството се предава с друга единица (фраза, друга граматична категория и т.н.)
 - съответства на друго подмножество {подлема} на основната лема в другия език – най-често контекстуално обусловени вторични значения или идиоматични употреби

Принципи на двуезичните индекси

- граматична кохерентност
 - като основни леми се извеждат и подравняват едни и същи части на речта
- при разминаване в горния принцип се извеждат подмножества
 - напр. членувани инфинитиви = съществителни
 - същ. в Генитив = прилагателни

Проблеми на еквивалентността

- старобългарска лексема : гръцка лексема
 - различни стратегии в лексикографските традиции
- напр. спuletивни форми
 - най-често без отделно лексикално значение
 - част от граматичната парадигма

Проблеми на традицията

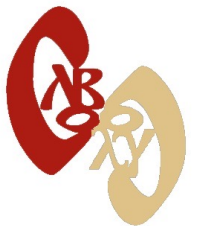
- **Гръцки лексикографски наръчници:**
LSJ, Cambridge ?, ῬSl (inf.), Bulgaria (1p.sg. ind. praes.), supp.?
- **(Старо)славянски лексикографски наръчници:** SJS + varia (Taseva, Ilieva, Krys'ko, al.): adverbia et al.?

Проблеми на еквивалентността/суплетиβизма и ‘user friendliness’

прилагателни

- **κατο ομγεληи леми**
 - ἐλάπτων (ἐλαχύς, μικρός?)
 - κρείπτων (κρατύς)
 - βελτίων (ἀγαθός)
- **κατο πογλεми**
 - μείζων > > μέγας
 - πλείων > > πολύς

μόνος (49 + 16^{var})

- CAME (1): 1/W168a4
- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (1): 2/W169d6 » [$\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}^{\text{H}}$]
- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (9 + 1^{var}): 2/W168d31; 2/W169d6^H » $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ W; 2/9c20; 6/38b4; 11/61b21; 11/62a11; 16/79d8; 16/79d15; 17/84b1^{Cs}; **17/85c15**
- $\text{T}^{\text{B}}\text{YH}\text{H}$ (1): 42/196a9^{Cs}

- $\text{E}\Delta\text{H}\text{H}$ (17): 2/W169b25; 2/9c3; 5/21b1; 7/43d21^{Pa}; 9/55b18; **14/72a6**; 14/72a13; 15/74c3; 18/89c5; 19/94d6^{Ch}; 19/98b17; 22/113c2; 31/142b13; 33/151d16; 38/178b10^{Cs}; 50/226a7; 51/232c5
- $\approx \text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (1): 23/118c3^{Ch}

| μόνη (1)

- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (1): 4/17b5

| μόνης (1)

- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (1): 8/50c15

| μόνον (20 + 10^{var})

- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (13): 5/26d19^{Cs}; 7/43a5; 7/43a11; 8/50b5; 8/52b13; 9/54c8^{Cs}; 10/58d7; 11/65c18; 18/90b1; 18/91d21; 22/112b9^{Ch}; 38/176a12^{Cs}; 38/178d15^{Cs}
- $\text{T}^{\text{B}}\text{YH}\text{H}$ (17): 18/91c2; 27/129c16; 31/139d16; 38/172c4^{Cs}; 38/176c9; 38/176c16; 38/178a16; 38/178a19; 38/180a2^{Cs}; 45/204b8; 45/204c3; 48/218c18^{Cs}; 49/221b11^{Cs}; 49/223b6; 50/227d17; 50/229c10^{Cs}; 51/233d8

| μόνον adv. (2)

- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (2): 29/135d17; 29/136a5 » [$\text{T}^{\text{B}}\text{YH}\text{H}^{\text{WG}}$]
- $\text{T}^{\text{B}}\text{YH}\text{H}$ (1^{var}): 29/136a5^{WG} » $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ S

| μόνω (1)

- $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ (1): 30/137c13 » [$\text{T}^{\text{B}}\text{YH}\text{H}^{\text{WG}}$]
- $\text{T}^{\text{B}}\text{YH}\text{H}$ (1^{var}): 30/137c13^{WG} » $\text{T}^{\text{B}}\text{K}^{\text{B}}\text{M}$ S

Проблеми на еквивалентността/ суплетиvizма и ‘user friendliness’

Решения досеза

heslar

μόνον adv.

КЪ ТОМОУ

[НЕ БО]

[НЪ ОБАЧЕ]

ТОЛИКО

ТЪКЪМА

ТЪКЪМО

ТЪЧИЖ

ТЪЧИЖ ЖЕ

ЈДИНОЖ

ЈДИНОЖ ТЪКЪМО

[ЈДИНЪ]

μόνος adj.

ЈДИНЪ(И)

ЈДИНЪЖЕ

ТЪКЪМО

ТЪЧИЖ

μόνος: ЈДННЪ; ТЪКЪМО // μόνον:
ТЪКЪМО, ТЪЧНЮ

μόνος

μόνον

μόνωσ

μόνος

μόνον

μόνον, μόνος

Селс

Ареопагитики

САМЪ 2

ТЪКЪМО 4

ТЪЧНЮ 3+2

ЈДИНЪ 113+2

ЈДИНЪ ТЪКЪМО 2

ТЪКЪМО 91+3

ТЪЧНЮ 18

ТЪКЪМО 2

ТЪЧНЮ 1

ЈДИНЪ

ЈДИНЪ ТЪЧНЮ

ТЪКЪМО

ТЪЧНЮ

Диал.

μονάς ΕΔΙΝΗΣΤВО 60r3

Илина книга

μονενέρρητος ΕΔΙΝΟΔΕΙΝΗΣΤВЪНЪ 67v17-18

μονή ΟΒΗΤΕΛЬ 94r1, 142v3

μόνιμος: μόνιμος ἔδρα ΕΔΙΝΟΣΕΔΑΝΗΕ (*ΕΔΙΝΟ [!] ΣΕΔΑΝΗΕ) 22r16

μονογενής ΕΔΙΝΟЧАДЪ 102r10

μονοθέλητος ΕΔΙΝΟΒΟΛΗНЪ 67v17

μόνον ТЪКЪМО 98v4

μόνος ΕΔΙΝЪ 9r18-19, 11v5, 21v7, 23r10, 35r11, 66v19-67r1, 67v1, 69v8-9, 87v1, 101r19-20, 109v8, 110v12, 125v7, 15, 137r7, 137v9, 138r4, 144r4, 13, 146v18

μόνος ЈДИНЪИ (72); ТЪКЪМО (15);

ТЪЧИЖ (4); (-ov) ТЪКЪМО (76);

Максимович и Бургман

(-ov) ТЪЧНЮ (16); (-ov) ЈДИНЪИ

μόνον adv ТЪКЪМО adv; ТЪУЪНО adv;

ТЪУНИЖ adv

μόνος 3 ΕΔΙΝЪ num card et pron;

> ТЪУНИЖ adv; ο ΕΔΙΝΟ КОЕЖЪДО (μόνον ἕκαστον)

Наречия и степени

ἄνω (14)

вѣше (1): 2/9a9

горѣ (2): 4/17a12; 8/52b3

| ἄνωτέρω (1)

вѣше (1): 20/101b18

| ἐν ἄνω (1)

вѣспрь (1): 38/171c18

| ὁ ἄνω (7)

вѣшьнь (7): 1/W168a12-13; 6/39d9;
35/164c10; 50/226d6; 50/226d15;
50/227c10; 50/230b7

| ὁ ἀνωτάτω (2)

вѣшьнь (1): 43/198b13

вѣшьнь (1): 37/169c7-8

ἄνωθεν (4 + 1^{var})

сѣвѣше (2): 38/178d20^{Cs}; 40/190a4

| ὁ ἄνωθεν (3)

вѣшьнь (1): 9/53d10

сѣвѣшьнь (2): 35/162a10; 45/204a10

πρῶτον

злпръва: **πρῶτον/злпръва** (5/23c16)

πρῶτος

не: **μὴ πρότερον/даже не** (8/51c21)

пръвъ: **πρότη/пръва** (23/116b17); **πρότην/пръвин** (8/47d2); **πρότην/пръвъмъ** (10/57d12);
πρότης/пръва (5/22d11); **πρότης/пръвън** (23/116d9); **πρότων/пръвою** (10/58b16);
πρότη/пръвин (8/47d13); **πρότω/пръвою** (17/83a4); **πρότη/пръва** (35/160c16);
πρότης/пръвън (35/161a10); **πρότη/пръвин** (3/12b1); **πρότου/пръвин** (9/56c4);
πρότου/пръвин (9/56c6); **πρότος/пръвън** (50/230a20)

пръвѣцъ: **πρότους/пръвѣцн** (22/113b1)

пръвѣе: **πρότην/-вѣ Н** (2/W169a21^H » прѣвѣнцн W)

старъ comp.: **πρότων/старѣнш** (1/W168c6); **πρότος/старѣн** (1/W168c8); **πρότός/старѣн**
(1/W168c5)

≈ прѣдъ: **πρότος/прѣдъ** (50/229a12)

≈ самъ: **πρότερος/самъ** (16/78a4)

егг. рго прѣвѣнцн → прѣвѣнѣцъ: **πρότην/пръвѣнцн** (2/W169a21 » [-вѣ Н])

| ἐν πρώτοις

зл: **ἐν πρώτοις Cs/злпръва** (38/178d6^{Cs})

злпръва: **ἐν πρώτοις/злпръва** (25/123c18)

| πρῶτον

пръвое: **Πρῶτον/Пръвое** (4/17b17); **Πρῶτον/пръвое** (49/221c2); **πρῶτον/пръвое** (6/34d15,
6/37a12 » [пръвѣнцн W, прѣвѣе GH]); **πρῶτον/пръвое** (18/88d3); **πρῶτον/пръвое**
(26/127a4); **πρῶτον Cs/пръвое** (34/156b1^{Cs})

пръвѣнцн: **πρῶτον/пръвѣнцн W** (6/37a12^W » прѣвое S [пръвѣе GH])

пръвѣе: **πρῶτον/пръвѣе** (38/171c14); **πρῶτον/пръвѣе GH** (6/37a12^{GH} » прѣвое S [пръвѣнцн
W]); **πρῶτον/пръвѣе** (20/103a2); **πρῶτον Cs/пръвѣе** (38/179c12^{Cs}); **πρῶτον Ma/пръвѣе**
(11/65c11^{Ma})

| πρῶτον τό

науатъкъ: **πρῶτον/науатъкъ** (1/4d18)

Наречия и степени

πρότερον

пръвѣцн adv.: **πρότερον/пръвое** ! G прѣвое WH (5/22b3^{WGH} » прѣвѣнѣцн S)

≠ прѣвѣнѣцъ: **πρότερον/пръвѣнѣцн** (5/22b3 » [пръвое ! G прѣвое WH])

| ὁ πρότερον

пръвъ: **τοῦ πρότερον Ch/** _χ **пръваго** (22/112b17^{Ch})

πρότερος

вѣшьнѣ: **προτέρων/вѣшьнѣнѣхъ** (29/135c9)

пръвое: **πρότερον/пръвое** (50/227b19)

пръвъ: **προτέραν/пръвинѣмъ** (6/35d11); **προτέρας/пръвъмъ** (26/128a10); **προτέρου/пръваго**
(1/W167d5); **προτέρων/пръвинѣхъ** (4/17d12); **προτέρων/пръвѣхъ** (19/98c17)

пръвѣцн adv.: **πρότερον/пръвѣцн** (6/35b4 » [пръвѣе GH])

пръвѣе: **πρότερα M Ph/пръвѣе** (22/111c6^{Ph}); **πρότερον/пръвѣе** (38/173b13, 40/190a9,
40/190b19); **πρότερον/пръвѣе GH** (6/35b4^{GH} » прѣвое S); **πρότερον/пръвѣе**·
(51/235a14); **πρότερον/пръвѣе** (10/57d21, 17/85c1); **πρότερον/пръвѣе**· (12/67b9);
πρότερον/пръвѣе (16/79a11, 22/114a2)

прѣдънѣ: **προτέραν/прѣдънѣе** (51/235a9)

heslar: πρότερον adv.

πρότερος adj. ДРЕВЛЮ

ВРЪМЕНЪНЪИ ИНОГДА

ΠΡΩΤΗΙ ΠΡΩЮ

ΠΡΩΤΗΙ ΠΡΩТЪИ

ΠΡΩТЪИ

ПРИСНО

πρότερος plz.prät.akt. von мименти 1
првь 18
првдънь 1
првждънь 4
πρότερον м(ь)ножак 1 → м(ь)ногъ
првѣк 12
првжде 3

→ πρώτος, πρώτιστος

Ареопагитики

πρώτος првь 191+3
πρώτος првѣк 5
πρώτος прво 3
πρώτος / πρώτα првжде 1
πρώτως првѣк 46
πρώτως првостъньѣ 2
πρώτως првѣк 24
πρώτως првжде 1
ἐν πρώτῃ □ првѣк 1
ἐν πρώτοις првѣк 1
πρώτιστος ■ првостомтельнь 1
πρώτως првь 10

→ πρότερος

πρώτος првѣи 11г4, 22г2, 52г1, 53г19,
87г17, 92в8-9; Илина кн.
првѣе 23г8
πρωτότοκος првѣньць 49в7, 119в2

πρότερον првок: -ѣк (45); првок (3); првжде (7) Максимович и Бургман
πρότερος првѣи (7); првѣи: -ѣи (5); дрвльнии (2)

πρώτος првѣи (20); првжде; старѣшина; правдъньи; (-ов) првок (3); (-ов) првок: -ѣк (17); (-ов) првжде (3); (τὰ -α) првок

πρώτον, πρώτος

πρώτος

πρότερον

πρότερος

првѣи

првѣи

првѣи

првѣи

Диал.

Наречия и степени

πρώτος првь // πρώτον: првѣи,
првжде // παρὰ τὴν πρώτην:
нспрвва, паче првѣи Селс
πρότερος: првь // πρότερον: првѣи,
првжде Селс
191а8⁷⁻⁸·ТК, првд 191619⁹·ТК. Ст. 3. 1

πρότερος, α, ον [2]: Asgf τὴν προτέραν -
првѣк 221а23⁶·ТК, εἰς τὴν προτέραν -
вз првѣк 216а20⁷-21¹·ТК.

πρότερον [2]: adv. πρότερον - првжде сего

387

Ст. 3. 3

πρότερος 3	25	1
првь	20/35	1
првдънь	1/3	
првдѣдъ	1/4	1
првжде	2/55	
правъ (про првѣи)	1/7	1
πρότερον	10	
првок	1/12	1
првдѣ	1/64	
првжде	8/55	1
πρότερα	2	1
првок	1/12	
првжде	1/55	1
	8	

Благодаря за вниманието!

ivan.petrov.ae@gmail.com

